

MONDROS MÜTAREKESİ SONRASINDA KOCAELİ YARIMADASI'NDA MİLLİ TEŞKİLATLANMA: YAHYA KAPTAN OLAYI

Adnan SOFUOĞLU*

1914 Ekim Ayı'nın sonunda İttifak Devletleri'nin yanında I. Dünya Savaşı'na katılmış olan Osmanlı Devleti, 30 Ekim 1918'de İtilâf Devletleri'yle imzaladığı Mondros Mütarekesi ile savaştan çekildi. Çok ağır hükümler ihtiva eden mütareke Osmanlı Devleti'nin elini-kolunu bağılıyordu ve mütarekenin özellikle bazı maddeleri istismara çok açıktı. Mondros Mütarekesi, imzalanmasından kısa bir süre sonra uygulanmaya başladı ve İtilâf Devletleri, barış anlaşmasını beklemeye lüzum görmeden Osmanlı topraklarını işgale başladılar. Bu çerçevede 13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelen İtilaf Donanması 15 Kasım'dan itibaren İstanbul Boğazı ve hinterlandını denetim altına almaya başladı. Bu sırada 48 parçadan oluşan bir İtilaf filosu İzmit Körfezi'ne gelerek burada bulunan Türk deniz kuvvetlerini enterne etti. Bilahare İngilizler karaya asker çıkardılar. İstasyonu ve telgrafhaneyi denetim altına aldılar ve şehirde kontrolü ele geçirdiler.¹

Hem mütareke ortamı, hem de savaş sonrası dünyasını dizayn edecek şartları oluşturmak üzere Ocak 1919'da Paris'te toplanan Barış Konferansı'nda galip devletler, özellikle İngilizler, Yunanlıların Türkiye üzerindeki istek ve hedefleri ile Türkiye'deki gayrimüslim unsurların taleplerine olumlu yaklaşım göstermekteydiler. Bu durumdan cesaret alan gayrimüslim unsurlar, özellikle Rum ve Ermeniler, var olan gizli cemiyet ve örgütlerine yenilerini ekleyerek yıkıcı ve bölücü faaliyetlere yöneldiler. Bu durumda Kocaeli Yarımadası ve çevresinde Ermeni ve özellikle Rum faaliyetleri gittikçe genişleme istidadi gösterdi.²

Nitekim Şile ve civarında, İngilizlerin himaye ve müzaheretinde çalışan ve Fener Rum Ortodoks Patrikhanesi destekli irili ufaklı Rum çeteleri oluşturuldu. Çeteler halk arasında yirmiler, ellikler ve seksenlikler şeklinde anılıyordu.³ Bunların çoğu Mavri Mira'nın

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü. e-mail: adnans@hacettepe.edu.tr

1 Mondros Mütarekesi'nin tam metni için bkz. Âli Türkgeldi, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Ankara 1948, s. 33-34; 66-68; Rauf Orbay, *Cehennem Değirmeni, Siyasi Hatıralarım*, Yayına Hazırlayan, Sümer Kılıç, İstanbul, 1993, 93 vd.; Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C. III, K. 4, Ankara, 1989, s. 742-746; Mütarekenin etraflı bir tahlili için bkz. Tefvik Biyıkloğlu ve diğerleri, *Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Ankara, 1962, s. 44-46.

2 Hüsamettin Ertürk, *Milli Mücadele'de Teşkilat-ı Mahsusa Faaliyetleri*, ATASE Kitaplığı A/1/218, D. 449/A, s. 168-169; Adnan Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde Kocaeli*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006, s. 26-31; A. Sofuoğlu, "Kurtuluş Savaşı Döneminde Kocaeli-Yalova-İzmit Çevresinde Rum ve Ermeni Terörü", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 28, S. 54, Ankara, Kasım, 2002, s. 795 vd.

3 Halide Edip Adivar, *Türkün Ateşle İmtihanı*, İstanbul, 1985, s. 80.

elebaşlarından olan Rum bakkal Todorî'ye bağlı faaliyet gösteriyorlardı. Bunların yanında özellikle Kocaeli çevresinde Ermeni çeteleri de vardı. Bunların tümü işbirliği halinde bölgede terör estiriyor, özellikle Şile ve Gebze yöresinde Türk köylerine baskınlar düzenliyor, etrafa dehşet saçarak Türk ve Müslüman ahaliyi sindirmeye, bölgeden kaçırmaya, aynı zamanda Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesinin işletilmesine zemin oluşturmaya çalışıyordu.⁴ Bu gelişmeler karşısında İstanbul Hükümeti, eldeki pek az jandarma gücüyle takibata geçip bir kısım Rum ve Ermeni çetecilerini bertaraf etse de pek etkili olamamakta, bölgeye nasihat heyeti gönderme gibi bazı girişimleri de olumlu bir netice getirmemekteydi.⁵

Böyle bir ortamda Müslümanların da silahlanması gerektiği ve milli teşkilata şiddetli ihtiyaç duyulduğu dile getirilmeye başlandı. Bu durumda hemen hepsi de mücadele yanlısı İttihatçı kişiler olan Gebze Kaymakam Ferit Bey, Hâkim Nihat, Kadı Mithat Efendi, Savcı Nazmi, Mal Müdürü Behram, Müftü Hüseyin Hüsnü, hükümet doktoru Fahrettin (Fahri Can), Jandarma Kumandanı Nail Bey, özellikle Gebze yöresinde yoğunlaşan Rum ve Ermeni terörüne karşı harekete geçtiler.⁶ Bu kişiler ilk iş olarak teşkilat oluşturma yoluna gittiler. Ardından aynı zamanda bölgelerinde I. Dünya Savaşı sırasında devlet otoritesi boşluğundan türemiş bazı Türk çetelerini elde ettiler. Bunun yanı sıra Rum ve Ermeni çetelerine karşı kendiliğinden oluşan silahlı gurupları da elde ederek Milis oluşturma faaliyetlerine girdiler. Nitekim Fahri Can yaptığı girişimler sonucu, Kara aslan ve Sarı aslan çetelerini elde etmeyi başardı.⁷ Bu şekilde, İstanbul'un Anadolu yakasından Kocaeli'nde Bulgar Sadık, Büyük Aslan, Küçük Aslan, Sarı Aslan, Gebzeli Rifat Kaptan, Dayko ve yine Gebze'de Yarbey Süleyman Askeri'nin Osmançık müfrezeleri gibi seyyar milli kuvvetler oluşturuldu.⁸ Ancak bölgede başlayan silahlanma ve örgütlenme çabaları hızla gelişip yayılınca bu hareketin düzenli bir hale getirme ve zapturapt altına alma ihtiyacı doğacaktır. Bölgede bu teşkilatlanmayı esasında Karakol Cemiyeti gerçekleştirmişti. Bu bakımdan burada Karakol Cemiyeti hakkında kısa bilgi vermek yerinde olacaktır. Karakol Cemiyeti mütarekenin yapılmasından hemen öncesine kadar götürülmekle beraber mütareke sonrasında 13 Kasım 1918'de Mahmut Paşa Camii'nin avlusunda bir kahvehanede gerçekleştirilen gizli bir toplantıda kararlaştırılarak kurulmuştu. Cemiyetin kurucularının tamamı İttihat ve Terakki fırkasının çeşitli kademelerinde görev almış kişilerdi. Cemiyeti kuran yedi merkez heyeti üyesinden sadece ikisinin adı bilinmekteydi. Bunlar, Albay Kara Vasıf Bey ile Kurmay Albay Galatalı Şevket Bey'di. Diğer kişilerin adları zafere kadar gizli tutulacaktır. Bunlar aynı zamanda Teşkilat-ı Mahsusa elemanlarındandı. Karakol Cemiyeti, kurucularından olan Kara Vasıf Bey tarafından kaleme alınan Teşkilat-ı Umumiye Nizamnamesi'ne göre Karakol Cemiyeti, "milletin vahdeti, hürriyet ve hâkimiyet-i mutlakasını ve vatanın siyasi, coğrafi ve iktisadi tamamı ve istiklalini teminine çalışacaktır." Karakol Cemiyeti'nin "Teşkilat-ı Umumiye Talimatname"sine göre, Karakol şubeleri kendi hududu içinde ve civar bölgelerde siyasal faaliyet yürüten gayrimüslim unsurlarla ve Müslim yahut gayrimüslim adi çetelerle de mücadele ederek emniyet ve asayişini temin edecek muharebe çeteleri teşkil etmekle

4 A. Sofuoğlu, *Kuvay-ı Milliye Döneminde Kuzey Batı Anadolu*, Ankara, 1994, s. 42.

5 Yunus Nadi, *Ankara'nın İlk Günleri*, İstanbul, 1955, s. 48-50; Avni Öztüre, *Nikomedia İzmit Tarihi*, İstanbul, 1969, s. 159; Gotthard Jaeschke, *İngiliz Belgelerinde Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara 1986, s. 37; Tayyib Gök-bilgin, *Milli Mücadele Başlarken*, C.1 Ankara 1959, s. 64; Mevlüt Çelebi, "İzmir'in İşgalinden Önce Şehzade Abdurrahim Başkanlığında Anadolu'ya Gönderilen Nasihat Heyeti", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.1, S. 19 Temmuz 1990, s. 560 vd.

6 Mahmut Goloğlu, *Üçüncü Meşrutiyet*, Başnur Matbaası, Ankara 1970, s. 33; Murat Aydoğdu; "Kocaeli Yarımadası'nda Karakol Cemiyeti – Mustafa Kemal Paşa Rekabeti ve Yahya Kaptan Olayı I", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXV, S.75, Ankara, Kasım 2009, s. 616.

7 Fahri Can, "İlk Milli Mukavemet Nasıl Kuruldu", *Yakın Tarihimiz*, C. 1, Sayı, 11-13, İstanbul, Basım tarihi belli değil, s. 394.

8 İhsan Birinci, "Milli Mücadele İçin Kurulan Önemli Cemiyet ve Çeteler", *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı, 10, 11 Eylül 1971, s. 55 vd.; Enver Behnan Şapolyo, *Kuvay-ı Milliye Tarihi*, Ankara, 1957, s. 124-125; İlyas Sami Kalkavanoğlu, *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul, 1957, s. 19 vd.; Hamdi Atamer, "Kuvay-ı Milliye'ye Katılanların Listesi", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı, 4, 1968, s. 8; Sofuoğlu, *Milli Mücadelede...*, s. 85 vd.

mükellefliler.⁹ Bu şekilde cemiyet, esasta Mondros Mütarekesi'nin doğuracağı tehlikeleri bertaraf etmenin yanı sıra İttihat ve Terakki'nin dağılmasını önlemek ve ülkedeki etkinliğini sürdürmek gayesini gütmektedir. Bu çerçevede imparatorluğun uğradığı kayıpların imkân nispetinde azaltılması için İtilaf Devletleri'yle mücadeleye devam edilecek ve bunu yaparken de İstanbul'un bütün imkânlarından ve her türlü yardımlarından faydalanılacaktı.¹⁰

Kuruluş hedef ve gayesi çerçevesinde İstanbul sathında semt semt teşkilatlanan Karakol Cemiyeti, İstanbul'un Anadolu yakasında da teşkilatlanma yoluna gitti ve Maltepe Endaht (Atış) Mektebi Komutanlığı'na atanan Yenibahçeli Şükrü Bey'in başkanlığında Üsküdar grubu oluşturuldu. Kendisi bilahare Kocaeli bölgesindeki milli kuvvetlerin yani Kocaeli Kuva-yı Milliye komutanlığına getirilecektir. Yenibahçeli Şükrü Bey'e bağlı olarak Kadıköy'e Orhan Veysel, Şile'ye Yusuf Ziya, Kartal'a İhsan, Beykoz'a Murat Korsan, Gebze'ye Dayı Mesut, Kefken'e de İpsiz Recep milli kuvvetlerin komutanı olarak görevlendirildi.¹¹

Bu teşkilatlanma sırasında Yahya Kaptan, bahriye zabiti Zihni Bey ile arkadaşlarının katıldığı toplantıda alınan karar doğrultusunda Kocaeli Yarımadası'nda Rum çetelerinin saldırılarına uğrayan Türk köylerini savunmak üzere beraberinde on iki kişilik müfrezesi ve Osman Kaptan bulunduğu halde bölgeye geldi ve Tavşancıl'ı kendisine karargâh olarak seçti. Ardından Tavşancıl Köy İhtiyar Heyeti Yahya Kaptan'a korucu başı olmayı teklif etti. O da bunu kabul etti. Şükrü Uras, Yahya Kaptan'ın Haziran 1919'da Tavşancıl'a geldiğini belirtmektedir.¹² Ancak Atatürk'ün yaveri Cevat Abbas Gürer'in hatıralarındaki anlatıma göre Yahya Kaptan 1919 yılı ilk aylarında Tavşancıl'a gelmiş olmalıdır. Çünkü Cevat Abbas Gürer hatıralarında Atatürk'ün Anadolu'ya geçiş planından söz etmekte ve bunun için Tavşancıl'da Yahya Kaptan'la irtibat kurduğunu belirtmektedir. Hazırlanan plana göre Anadolu'ya geçiş için Kocaeli'nde ormanların yapraklanmasının beklenmesi kararının alındığını, ancak Atatürk'ün müfettiş olarak görevlendirilmesi üzerine planın uygulanmasına gerek kalmadığını söylemektedir.¹³

Tebliğ konumuz açısından burada Yahya Kaptan'ın kısa bir biyografisini vermekte fayda vardır. Yahya Kaptan 1891'de, Makedonya-Köprülü'de doğmuştur. Bulgarlara karşı komitacılık faaliyetlerinde bulunmuş, kıvrak zekâsı ve gözü pekliliğiyle ünü kısa zamanda bütün Makedonya'da yayılmıştır. Balkan Savaşları'nda Bulgar Komitacılar karşı mücadele etmiş ve kendisine 'kaptan' unvanı verilmiştir. Savaş sonrasında İstanbul'a gelmiştir. I. Dünya Savaşı öncesi İttihat ve Terakki liderlerinden Enver Paşa'ya bağlı kurulan Teşkilât-ı Mahsus'a katılmış, I. Dünya Savaşı sırasında da Makedonya'da gerilla savaşlarında bulunmuştur. Bir ara İttihat ve Terakki'nin ünlü silahşoru Yakup Cemil ile beraber Enver Paşa'ya tavır aldıklarından 19 Ağustos 1916'da tutuklanıp askerî mahkemede yargılanmışlardır. Bu yargılama sonucu Yahya Kaptan sürgün cezasına mahkûm edilerek Osmancık Taburu ile Irak'a (Musul) gönderilmiştir. Burada da Halil Paşa'nın emrinde gerilla savaşlarında bulunarak İngilizlerle savaşmıştır.¹⁴

9 Aydoğdu, a.g.m.l, s. 612-615; Fethi Tevetoğlu, *Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Ankara 1988, s. 6-8.

10 Ertürk, *Milli Mücadele'de...*, s. 140-145; *Türk İstiklâl Harbi*, C. 6, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayını, Ankara, 1964, s. 43; Yaşar Semiz, Ömer Akdağ, *Yenibahçeli Şükrü Bey'in Hatıraları*, Çizgi Kitabevi, Konya 2011, s. 59 vd.; Fahri Can, "Karakol Cemiyeti", *Yakın Tarihimiz*, C. 1, İstanbul, (Basım tarihi belli değil) s. 245 vd.; Muharrem Giray, "Karakol Cemiyeti", *Yakın Tarihimiz*, C. 1, s. 345-346; Hüsnü Himmetoğlu *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, C.1, İstanbul, 1975, s. 81-85.

11 Ali Fuat Cebesoy, *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul, 1953, s. 376-377; Goloğlu, *Üçüncü Meşrutiyet...*, s. 33; Rahmi Apak, *Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, İstanbul, 1942, s. 135; Fevzi Paşa (Çakmak), *Yeni bahçeli Şükrü Bey'in bu göreve Anadolu'ya silah sevkini gerçekleştirmek üzere atandığını belirtmektedir*. Bkz. Ertürk, a.g.e., s. 67; Aydoğdu, a.g.m.l, s. 615.

12 Şükrü Uras, *Yahya Kaptan*, İstanbul, 1968, s. 110.

13 Gürer, a.g.e., s. 220 vd.

14 Gürer, a.g.e., s. 223-225. Yahya Kaptan hakkında daha fazla bilgi için bkz. Uras, *Yahya Kaptan...*; Uras, "Bilinmeyen Yönleriyle Yahya Kaptan", *Tarih Coğrafya Dünyası Dergisi*, C. 1, Sayı: 4, 5, 6, 7, C. 2, Sayı: 6-9; Yakup Cevdet Baykal, "İstiklal Harbinin İlk Şehidi Yahya Kaptan", *Tarih Coğrafya Dünyası Dergisi*, C. 1, Sayı: 1 s. 49 vd.

Kısaca özgeçmiş verilen ve Gebze Tavşancıl'a geldiği ifade edilen Yahya Kaptan bilahare bölgede güçlenen milli kuvvetlerin daha sistemli çalışması ve belli bir düzene kavuşması amacıyla bölgesindeki silahlı milli kuvvetlerin başına getirildi. Bu durumu Gebze'ye bildiren Şükrü Bey, Yahya Kaptan'a her türlü yardım yapılmasını da istedi. Bundan sonra Yahya Kaptan'ın Tavşancıl'da yerleştiği eve Gebze Jandarma Bölük Kumandanı Nail Bey bir jandarma telefonu bağladı ve bütün karakollara Yahya Kaptan'a karşı saygıda kusur etmeyerek kendisini bir amir gibi görmeleri emrini verdi.¹⁵ Bu süreçte Yahya Kaptan, Büyük Arslan'la anlaşarak onu yanına aldı. Böylece Büyük Arslan çetesi ile kendi çetesini birleştirdi. Bu gelişme Taşköprü Nahiyesi'nde büyük bir sevinç meydana getirdi. Gösteriler yapıldı. Kaymakam tarafından da bir ziyafet verildi.¹⁶ Böylece teşkilatını gittikçe genişleten Yahya Kaptan, silah ve cephane ihtiyacını da bahriye zabiti Zihni Bey'le irtibat kurarak adamları ile birlikte İstanbul'a geçip denetim altındaki silah depolarından 1500 Alman mavzeri ve 30 sandık cephane kaçıracak sağladı. Bu gelişme onun ününü arttırdı. Yahya Kaptan'ın ününü arttıran ve kendisine etkinlik sağlayan başka bir olay da Ağustos 1919'da Bekir Ağa Bölüğü'nde tutuklu bulunan Halil (Kut) Paşa'yı baskın düzenleyerek kaçırmaması oldu.¹⁷

Böylece Yahya Kaptan Ağustos ayına gelindiğinde bölgede teşkilatını büyük ölçüde ikmal etmiş ve kendisine bağlı silahlı adamların sayısı da oldukça artmıştır. Bu birliklerin ihtiyaçları ise büyük bir kısmı yerel kaynaklardan, bir kısmı da İstanbul'dan getirilen paraıyla karşılanmaktaydı.¹⁸

Kocaeli bölgesinde bu gelişmeler sürerken, 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkıp Anadolu'ya geçmiş bulunan Mustafa Kemal Paşa, bilahare Amasya'da arkadaşlarıyla bir araya gelmiş; yapılan görüşmeler sonunda 22 Haziran 1919'da yayınlanan genelge ile de açıkça Milli Mücadele hareketi başlamıştı.¹⁹ Ardından 23 Temmuz'da Erzurum Kongresi ve 4-11 Eylül 1919'da Sivas Kongresi toplanmıştı. Bu kongrelerde milli iradenin hâkim, Kuva-yı Milliye'nin amil kılınacağı kararı alınmıştı. Ayrıca Milli Kuvvetlerin tek çatı altında toplanması ve Heyet-i Temsiliye'nin denetimine verilmesi kararlaştırılmıştı. Nitekim kongre kararı gereği Sivas Valiliği'ne müracaatla, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurularak, tüm Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin bu çatı altında toplanması istenmişti.²⁰

Bu doğrultuda Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa, vali, mutasarrıf ve komutanlara gönderdiği telgraflarla, bölgelerinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasını, Karakol ve diğer namlarla kurulan veya kurulmağa çalışılan cemiyetlerin men edilmesini ve çalışmalarına izin verilmemesini istedi.²¹ Çünkü başka başka adlarla ve farklı otoriteler altında faaliyet gösteren milli cemiyetlerin varlığını milli harekete zararlı olarak görüyordu. Ayrıca kurucularından olan Kara Vasıf Bey'in Heyet-i Temsiliye üyesi olmasına, dolayısıyla Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin otoritesini tanımış olmasına rağmen Karakol Cemiyeti'ne güven duymuyordu.²² Aynı zamanda kongre kararları

15 Uras, *Yahya Kaptan...*, s. 106-111; Can, "İlk Milli Mukavemet...", s. C. 1, Sayı 13, s. 13-14, Semiz-Akdağ, a.g.e., s. 80-85; Aydoğdu, *a.g.m.l.*, s. 620.

16 Aydoğdu, *a.g.m.l.*, s. 621. Ziyafet sırasında ortalığı gözetlemekle görevli Yahya Kaptan'ın adamı Rifat Çavuş kendisine suikast ihbarında bulundu. Bunun üzerine Yahya Kaptan sinirli bir şekilde mahiyetiyle birlikte ziyafeti ve Kasabayı terk etti. Uras, *Yahya Kaptan*, s. 114-116.

17 Cevdet Yakup Baykal *a.g.m.*, C. 1, Sayı: 1, s. 49-50; Sofuoğlu, *Kuvay-ı Milliye...*, s. 152-155.

18 Aydoğdu, *a.g.m.l.*, s. 621-622.

19 Mazhar Müfit Kansu *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. 1, Ankara, 1986, s.219; Bilal N. Şimşir, *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, C.1, Ankara, 1973, s. 239. Amasya Genelgesi için bkz. Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, C. 1, İstanbul 1981, s. 30 vd.; Cebesoy, *a.g.e.*, s. 75-76.

20 Bu konularda geniş bilgi için bkz. Bekir Sıtkı Baykal, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Ankara, 1974; Uluğ İğdemir, *Sivas Kongresi Tutanakları*, Ankara, 1986; Vehbi Cem Aşkun, *Sivas Kongresi*, İstanbul, 1963; Goloğlu, *Sivas Kongresi*, Ankara, 1969, s. 65 vd.; Cebesoy, *a.g.e.*, s. 183; Kansu, *a.g.e.*, C.1, s. 218 vd.; Atatürk, *a.g.e.*, C.1, s. 86 vd.

21 Atatürk, *a.g.e.*, C. 1, s. 201vd.; Kansu, *a.g.e.*, C.2, s. 370-373.

22 Aydoğdu, "Kocaeli Yarımadası'nda Karakol Cemiyeti-Mustafa Kemal Paşa Rekabeti ve Yahya Kaptan Olayı II",

doğrultusunda Kuva-yı Milliye'nin de yaygınlaştırılmasına çalışılmaktaydı.²³

Bu gelişmeler çerçevesinde Kurtuluş Savaşı'nda bir iç cephe niteliği taşıyacak olan Kocaeli bölgesi daha bir ehemmiyet kazanacaktı.²⁴

Bu durumda Mustafa Kemal Paşa, Karakol Cemiyeti'nin örgütlediği Kocaeli Yarımadası, dolayısıyla İstanbul civarındaki teşkilatı Heyet-i Temsiliye'nin kontrolü altında yeniden yapılandırmaya çalışacaktır. Ancak bütün girişimlere rağmen Kocaeli'nde Heyet-i Temsiliye'ye bağlı Müdafaa-i Hukuk teşkilatının oluşturulması gecikti. Nitekim İzmit, Heyet-i Temsiliye'nin İstanbul'la irtibatını kesmesi sürecinde Damat Ferit Paşa Hükümeti 30 Eylül'de istifa edip 2 Ekim'de Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin kurulmasından sonra ancak Heyet-i Temsiliye ile daha yakın ilişkiye girdi ve Sivas Kongresi kararlarına uyularak Müdafaa-i Hukuk teşkilatı kuruldu. Başkanlığına eski ittihatçılardan Hacı Ali Bey getirildi.²⁵

Bu gelişmenin ardından Mustafa Kemal Paşa, Kocaeli'nde Heyet-i Temsiliye'ye bağlı bir Kuva-yı Milliye oluşturulmasını istedi. Bu maksatla Heyet-i Temsiliye Reisi Mustafa Kemal Paşa bir kumandanı kendilerine tavsiye etmesi için İzmit teşkilatına danıştı. Bu istek doğrultusunda İzmit Müdafaa-i Hukuk teşkilatı 2 Ekim 1919'da Kendisine Yahya Kaptan'ı tavsiye etti. İhtiyatlı hareket eden Mustafa Kemal Paşa, İzmit'te Sırrı Bey'e yazdığı 2/3 Ekim 1919 tarihli telgrafla icap eden kuvvetler teşkil ve tertip edilmesini, ancak kati lüzum görülmedikçe bunların kullanılmasında ihtiyatlı olunmasını ve mutlaka İzmit'teki Birinci Fırka kumandanıyla işbirliği yapılmasını bildirdi.²⁶

Bu sırada Yahya Kaptan konuyla ilgili olarak Sırrı Bey tarafından bilgilendirildi. Bunun üzerine Yahya Kaptan, Sivas'a kendisini tanıtan ve oranın emrine hazır olduğunu beyan eden bir telgraf gönderdi. Ancak bu telgraf İstanbul tarafından engellendi. Bunun üzerine Yahya Kaptan 4 Ekim 1919'da Kuşçalı telgraf merkezinden²⁷ Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf daha göndererek, kendisinin iki gün evvel İzmit'ten tavsiye edilen Yahya olduğunu, emirleri üzerine telgraf başına geldiğini ve ertesi gün akşama kadar da telgrafhanede talimatlarını bekleyeceğini bildirdi. Mustafa Kemal Paşa aynı gün Yahya Kaptan'a, bulunduğu havalide kuvvetli bir teşkilat yapması, Adapazarı Kaymakamı Tahir Bey vasıtasıyla kendileriyle bağlantı kurması ve şimdilik hazır olması talimatını verdi.²⁸

Yahya Kaptan bundan sonra bu talimat doğrultusunda hareket etmeğe başladı. Bu sırada Yahya Kaptan'ın Heyet-i Temsiliye ile irtibatını sağlayan Sırrı Bey'in Gebze'ye gelmesinin ardından Zihni Bey ile Jandarma Müfreze Kumandanı Sabahattin Beylerin katılımıyla 6 Ekim 1919 günü Yahya Kaptan'ın Kuvay-ı Milliye'ye resmen katılımının töreni yapıldı. Bu arada da bölgede Kuvay-ı Milliye'ye katılımlar artacaktır.²⁹ Bu ortamda Heyet-i Temsiliye'ye dayanan Yahya Kaptan, yakın arkadaşı Enis Bey'in de desteğiyle bölgede teşkilatını daha da genişletmeğe, kendisine karşı olanları ise bertaraf etmeye başladı.³⁰ Bu çerçevede 5 Ekim 1919'da İzmit, Gebze ve Havalisi Kuvay-ı Milliye Kumandanı imzasıyla

Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.XXVI, S. 76 Mart 2010, s.156-157.

23 Talimatname metni için bkz. Sofuoğlu, *Kuvay-ı Milliye...*, s. 133-135.

24 Cebesoy, *a.g.e.*, s. 239; İsmet İnönü, *Hatıralar*, Yayın Hazırlayan, Sabahattin Selek, C. 1, Ankara, 1985, s. 198.

25 Kamil Erdeha, "Kocaeli Mutasarrıflığı I", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, S. 48-52, Ankara, 1977, s. 38; Rifat Yüce, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, İzmit 1945, s. 70; Jaeschke, *İngiliz Belgelerinde...*, s. 142-143.

26 Atatürk, *a.g.e.*, C. 1, s. 309-311; Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde...*, s. 48-49; Aydoğdu, *a.g.m.l.* s. 624.

27 Kuşçalı gizli haberleşme merkeziydi. Ertürk, *Milli Mücadelede...*, s. 446-447; Şapolyo, *Mustafa Kemal Paşa ve Milli Mücadelenin İç Alemi*, İstanbul, 1967, s. 23; Yunus Nadi, *Ankara'nın İlk Günleri*, İstanbul, 1955, s. 38; Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, C. 1, İstanbul, 1973, s. 131.

28 Atatürk, *a.g.e.*, C. 1, s. 310-311 ve C. 3, Belge 199-200.

29 Aydoğdu, *a.g.m.l.* s. 625-627.

30 Enis Bey tıbbiye mektebinin son sınıfına kadar yükselmiş Balkan Savaşları esnasında kıymetli hizmetleri olmuş Yahya Kaptan'ın candan arkadaşısıydı. Turgut Güner, *Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Güner*, 4. Baskı, Güner Yayıncılık, İstanbul 2007, s. 227-228.

kendisine karşı olarak gördüğü Küçük Arslan'a tehditkâr bir mektup yazarak onu kendi safına çağırıldı. Ancak bu teklife son derece kızan Küçük Arslan kendi taraftarlarının da ittifakıyla karşı çıktı.³¹ Şimdi Küçük Arslan, yukarıda belirtildiği gibi daha önce Yahya Kaptan'a yardım eden ancak şimdi ona karşı döndüğü anlaşılan Yüzbaşı Nail ile birlikte hareket ediyordu.³² Yahya Kaptan'ın bu davranışlarının yanı sıra herhangi bir rütbesi bulunmamasına rağmen kendisinin, doğrudan Heyet-i Temsiliye'den emir alan büyük bir güç haline gelmesi Yüzbaşı Nail gibi Karakol Cemiyeti taraftarlarını kışkıracaktır. Bu durum gruplar arasında rekabetin başlamasına ve Karakol Cemiyeti taraftarlarının Yahya Kaptan'ın aleyhine dönmesine sebep olacaktır. Zira Karakol Cemiyeti kendi nüfuz alanı olarak gördüğü İstanbul sınırlarını, dolayısıyla Kartal ve Gebze'yi muhafaza etmek istiyor ve bölgede Heyet-i Temsiliye'den bağımsız hareket etmek konusunda ısrarlı davranıyordu. Böylece Karakol Cemiyeti Anadolu Hareketi'nde söz sahibi olmak, bilahare yapılacak olan Meclis-i Mebusan seçimlerinde etkili olmak istemekteydi. Ancak Heyet-i Temsiliye de buna karşı idi.³³

Bu ortamda Yahya Kaptan, İstanbul'daki milli teşkilatla sağlıklı bir ilişki kuramadı.³⁴ Bu sebeple ortaya çıkan gelişmeler önemli problemleri beraberinde getirdi. Nitekim bu durumun farkına varan Sırrı Bey de vakit kaybetmeksizin Mustafa Kemal Paşa'yı uyurma ihtiyacı hissederek Adapazarı'ndan Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği 12 Ekim 1919 tarihli telgrafta çekincelerini ve önerilerini açıkça ortaya koydu. Yahya Kaptan'a bağlı kuvvetlerin sayısını dört yüz olarak vermektedir. Bu sayının son yapılan yardımlar sonrasında Yahya Kaptan tarafından bine çıkarılacağında şüphe bulunmadığını da ifade etmektedir. İç cephe özelliği taşıyan bir bölgede böylesi bir kuvvetin göze batmaması mümkün değildi. Ayrıca Sırrı Bey telgrafında, çevreye rahatsızlık vermeden böyle kalabalık bir kuvvetin elde tutulabilmesi için Yahya Kaptan'a parasal yardım yapılması, ayrıca doğrudan doğruya taraf-ı samilerinden gönderilecek cerzabeli ve kudretli bir zabitanın Yahya Kaptan üzerinde nüfuz sahibi olmasının gerekli olduğunu belirtmektedir. Çünkü artık yüz göz olduğu Nail Bey'in Yahya Kaptan üzerinde nüfuz-u resmi kalmamıştı.³⁵ Bunun üzerine Heyet-i Temsiliye 12 Ekim 1919'da "İzmit ve Geğbüze ahvalinin mahallinde tetkik ve tahkiki için İstanbul'dan münasip bir zatın havalı-i mezkûreye izamı"nı İstanbul'da Kaymakam Kemal Bey'e bildirdi.³⁶ Ardından Yahya Kaptan'ın o ana kadar yaptığı hizmetlere ayrıca vurgu yapılarak Heyet-i Temsiliye'nin "teşkilatını tevsî eden Yahya Kaptan'ın nezdine muktedir bir zabitanın izamı Ali Fuat Paşa'ya yazıldı" şeklindeki 14 Ekim 1919 tarihli kararı Sırrı Bey'e bildirildi.³⁷ Ardından Sırrı Bey'e Heyet-i Temsiliye'nin 31 Ekim tarihli; "Gebze'de Kuva-yı Milliye Kumandanı Yahya Kaptan'ın refakatine Manastırlı Yüzbaşı Ağuş Ali Efendi'nin talimat-ı lâzime itasıyla izamı İzmit'te Birinci Fırka Kumandanlığı'na yazıldı ve kendisine asayişsizliğe meydan verilmemesi bildirildi" kararı yazıldı.³⁸ Ancak bu karar Rüştü Bey'in İzmit'ten Sivas'a gönderdiği 9 Kasım 1919 tarihli telgraftan anlaşıldığına göre Yahya Kaptan'ın isteksiz davranması ve yanı başında kendisini kontrol edecek bir zabitle çalışmayı istememesi sonucu hayata geçirilemedi. Bu gelişme sonrasında zaten Karakol Cemiyeti'nin düşmanlığını da üzerine çekmiş olan Yahya Kaptan'ın son derece isteksiz bir tavır takındığı ve bölgeyi terk etmek için sürekli girişimlerde bulunduğu gözlenecektir. Nitekim Yahya Kaptan, Birinci Fırka Kumandanı Rüştü Bey'e, kendisine hiçbir taraftan yardım edilmediğini,

31 Uras, *Yahya Kaptan*, s. 124.

32 Can, "İlk Milli Mukavemet...", s. 395.

33 Atatürk, *a.g.e.*, C. 1, s. 322; Fahri Belen, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara, 1973, s. 144; Hüsamettin Ertürk, *İki Devrin Perde Arkası*, Hazırlayan, Samih Nafiz Tansu, İstanbul, 1969 s. 348-353; Gürer, *a.g.e.*, s. 228; Aydoğdu, *a.g.m.II*, s. 157-158.

34 Gürer, *a. g. e.*, s. 228.

35 Aydoğdu, *a.g.m.I*, s. 629-630.

36 Baykal, *a.g.e.*, s. 17.

37 Aydoğdu, *a.g.m.I*, s. 630; Baykal, *a.g.e.*, s. 21.

38 Baykal, *a.g.e.*, s. 40.

silah, cephane, para ve elbiseye ihtiyacı olduğunu, elindeki son parayla bir yerlere gitmek ve adamlarını da dağıtmak fikrinde bulunduğunu söyleyecektir.³⁹

Ancak her şeye rağmen Mustafa Kemal Paşa, İstanbul'a son derece yakın Gebze'de doğrudan emrinde olan böyle bir kuvveti dağıtmak niyetinde değildi. Buna mukabil Yahya Kaptan ve adamlarının doğrudan idare edilmesi de önemli bir sorundu. Mustafa Kemal Paşa gibi Rüştü Bey de bütün bu olumsuzluklara rağmen Yahya Kaptan'ın bölgede kalması gerektiğini düşünmekteydi. Çünkü Yahya Kaptan'ın bölgeyi terk etmesi Yahya Kaptan'a bağlı kuvvetlerin başıboş kalmasını ve bölge asayişini sürekli olarak ihlal eden çetelere dönüşmesini beraberinde getirecekti. Bu sebeple Rüştü Bey Yahya Kaptan'la ilgili işe de dâhil olmak üzere birtakım çözüm önerilerinde bulunacaktır.⁴⁰

Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa 12 Kasım 1919'da Heyet-i Temsiliye namına Rüştü Bey'e bir şifre telgraf göndererek, Yahya Kaptan maiyetinin kıtaat misillu işesi fikrinin son derece uygun olduğu, ancak Heyet-i Temsiliye'nin elinde para olmadığından bunların şimdilik hoş tutularak idare edilmelerinden başka çare olmadığını bildirdi.⁴¹

Bir taraftan Yahya Kaptan'la ilgili bu gelişmeler yaşanırken, diğer taraftan Yahya Kaptan'ın karşıtları aleyhinde çeşitli söylentiler çıkarıp suçlayarak, onu İstanbul Hükümeti'ne de şikâyet etmekteydiler.

Buna mukabil Milli Teşkilat'a muhalif olanlar da Yahya Kaptan'la ilgili hükümete şikâyette bulunmaktaydılar. Nitekim aslında Milli Teşkilat'a muhalif olan ve Milli Kuvvetlerin faaliyetlerini asayişsizlik olarak gören Üsküdar Mutasarrıfı, hükümete bu doğrultuda bir rapor sunmakta ve asayişsizliğe karşı alınması gereken tedbirleri sıralamaktaydı.⁴² Bunların yanı sıra Kuva-yı Milliye'ye karşı olan ve dağıtılmasını isteyen İtilaf Devletleri özellikle İngiltere, bölgede büyük bir güç haline gelen milli kuvvetlerin ortadan kaldırılması için hükümete baskı yapmaktaydı. Çünkü bu durumu aynı zamanda kendileri için ciddi bir tehlike olarak görmekteydiler.⁴³

Bu sırada bir taraftan Heyet-i Temsiliye ile anlaşmış ve Mebusan Meclisi için seçimler yapılacağını açıklamış olan, dolayısıyla Milli Mücadele'ye sıcak bakan Ali Rıza Paşa Hükümeti, diğer taraftan siyaseten Anadolu'da her vesileyle Heyet-i Temsiliye'nin etkinliğini azaltmağa, hükümetin etkinliğini artırmağa çalışmaktaydı. Böylece İtilaf Devletleri'nin özellikle İngiltere'nin baskısı altında olan hükümet kendisini içerinin yanı sıra dışarıya karşı da güçlü olduğunu göstermek istiyordu. Bu çerçevede haksız işgale karşı meşru müdafaa olarak gördüğü Batı Anadolu Kuva-yı Milliyesini kendi denetimi altına almağa çalışırken, Batı Anadolu dışındaki Kuva-yı Milliye'yi tanımak istemiyordu. Bu durum tarafların birbirine olan güvenlerini ortadan kaldırıyordu.⁴⁴

İşte bu ortamda Ali Rıza Paşa Hükümeti, Kocaeli Yarımadası'nda kontrolü sağlamak istedi ve meselenin üzerine gitti.⁴⁵ Harbiye Nazırı Cemal Paşa, 26 Ekim 1919 tarihinde Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan Yahya Kaptan hakkında Hükümet-i Müllkiye ile kanuni takibat yapmasını istedi.⁴⁶

39 Aydoğdu, *a.g.m.l.*, s. 631-632.

40 Aydoğdu, *a.g.m.l.*, s. 632.

41 Aydoğdu, *a.g.m.l.*, s. 633.

42 Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde...*, s. 53-54.

43 Sabahattin Özel, *Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele*, İstanbul, 1987, s. 22.

44 Goloğlu, *Üçüncü Meşrutiyet...* s. 36-39; Salahi R. Sonyel, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, C. 1, Ankara, 1973, s. 154; Sofuoğlu, *Kuva-yı Milliye...*, s. 196 ve 246-249; Atatürk, *a.g.e.*, C. 1, s. 214 ve C. 3, Belge 191, 194, 195; Kansu, *a.g.e.*, C. 2, s. 380-381.

45 Atatürk, *a.g.e.*, C. 1, s. 309-310.

46 Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde...*, s. 53.

Bu gelişmelerden günü gününe haberdar olan Mustafa Kemal Paşa, 25 Kasım 1919'da İzmit I. Fırka Kumandanı Rüştü Bey'e, Yahya Kaptan'ın memleketin bu buhranlı zamanlarında hükümete tesliminin asla muvafık görülmediğini beyan ederek, işin hükümetin de nüfuzunu dikkate almak suretiyle halledilmesini, neticenin de bildirilmesini bildirdi.⁴⁷

Bu gelişmeler olurken, Yahya Kaptan ve karşıtları Heyet-i Temsiliye Başkanı Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdikleri telgraflarla bölgedeki asayişsizlik ve itaatsizlik konularında yukarıda da bir vesile ile değinildiği gibi birbirlerini suçlamaktaydılar. Nitekim Yahya Kaptan 26 Kasım 1919'da Hereke'den, Mustafa Kemal Paşa'ya bir telgraf göndererek, bu günlerde Binbaşı Necati Bey'in suiistimallerinin Kuva-yı Milliye'yi lekelediğini ve hemen tahkikat yapılması için emir buyrulmasını millet namına istirham ettiğini bildirdi. Bunun akabinde İzmit I. Fırka Kumandanı Rüştü Bey, Mustafa Kemal Paşa'nın telgrafına 29 Kasım ve 5 Aralık tarihlerinde iki ayrı telgrafla verdiği cevapta, Gebze kaymakamından aldığı bilgiler doğrultusunda, Yahya Kaptan'ın iddialarını doğrulayıp, tedbir olarak da Necati Bey ile Nail Efendi'nin başka yerlere gönderilmelerinin sağlanmasını isteyecektir.⁴⁸ Bu ortamda Harbiye Nazırı Cemal Paşa daha önce hakkında tahkikat yapılmasını istediği Umum Jandarma Kumandanlığı'ndan şimdi Yahya Kaptan'ın derhal ortadan kaldırılmasını ve arkadaşlarının tevkif edilerek Divan-ı Harb'e teslim edilmesini istedi. Hemen ertesi gün de İstanbul Muhafızlığı ile Bahr-i Sefid (Akdeniz) ve Bahr-i Siyah (Karadeniz) Mevki-i Müstahkem Kumandanlıklarına, Yahya Kaptan ve arkadaşlarının tedibi için 11 Aralık 1919 tarihine kadar doksan kişilik bir müfreze teşkil edilmesini, 12 Aralık 1919'da da müfrezenin harekete hazır hale getirilmesi emrini verdi. Bu emir üzerine Muhafız Alayı Kıdemli Yüzbaşı Nihat Bey kumandasında istenilen müfreze teşkil edildi.⁴⁹

Bir taraftan Yahya Kaptan'la ilgili bu hazırlıklar yapılırken, diğer taraftan Yahya Kaptan ve karşıtları birbirlerini suçlamaya devam etmekteydiler. Nitekim Miralay Şevket Bey 19 Aralık'ta Bekir Sami Bey'den, Yahya Kaptan'ın kâtabi Ragıp Efendi aracılığı ile kendisinden para aldığı doğrusu artık kendilerine, Kuva-yı Milliye nüfuzunu suiistimal ile fenalıklar yaptıkları için yardım edilmemesini istedi.⁵⁰ Diğer taraftan Miralay Şevket Bey ile Kara Vasıf Bey 27 Aralık'ta Mustafa Kemal Paşa'ya, Kartal ve Gebze'deki asayişsizliğe Binbaşı Necati Bey'le beraber olanların değil, Yahya Kaptan ve arkadaşlarının sebep olduğunu, Yahya Kaptan'ın gönderilen nasihat heyetlerini dinlemediği yazdı. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa, İzmit I. Fırka Kumandanı Rüştü Bey'den mesele ile ilgili bir kere daha tahkikat yapılmasını istedi.⁵¹ Rüştü Bey bu isteğe verdiği cevapta, önceki görüşlerini tekrarlayarak mesele ile ilgili Yüzbaşı Ağuş Efendi vasıtasıyla tahkikat yaptırdığını, Yahya Kaptan'ın yanında yer alan Büyük Arslan Çetesi ara sıra münasebetsizlikler yapmışsa da büyük kötülüklerine Yahya Kaptan'ın müsaade etmediğini belirtti.⁵²

Bu şekilde birbirlerini suçlayıcı yazışmalar olurken Yahya Kaptan'ın tenkili için hazırlanmış olan 5/6 Ocak 1920 gecesi Bandırma Vapuruyla Galata rıhtımından hareketle Hereke'ye gelen müfreze oradan da Tavşancıl'a geçti. Burada müfrezenin gerçekleştirdiği sıkı bir arama sonucu şüpheli bazı şahıslar ile Yahya Kaptan'ın adamlarından bazıları yakalandı. Ancak Yahya Kaptan yakalanamadı.⁵³ Bu durumdan haberdar olan Mustafa Kemal Paşa derhal 7 Ocak günü Rüştü Bey'den Yahya Kaptan'ın yakalanmasının önlenmesini istedi. O sırada mebus seçilmiş olup İstanbul'da bulunan Mustafa Kemal Paşa'nın yaveri Cevat Bey, 10 Ocak'ta Harbiye Nazırı Cemal Paşa imzası ve şifresiyle bir telgraf göndererek,

47 Atatürk, *a.g.e.*, C. 1, s. 312-313.

48 Atatürk, *a.g.e.*, C. 1, s. 313-315.

49 Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde...*, s. 55-256; Aydoğdu, *a.g.m.II*, s. 178-179.

50 Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde...*, s. 56.

51 Atatürk, *a.g.e.*, C. 3, Belge 204 ve 205; Goloğlu *Üçüncü Meşrutiyet*, s. 35.

52 Atatürk, *a.g.e.*, C. 1, s. 316-318.

53 Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde...*, s. 57; Aydoğdu, *a.g.m.II*, s. 180.

kendisinden, Yahya Kaptan'ın kurtarılması için Cemal Paşa'ya müracaat edilmesini rica etti.⁵⁴ Bu yazışmanın olduğu gün, Tavşancıl'da harekâta bulunan müfrezenin kumandanından Harbiye Nezareti'ne rapor geldi. Raporda Yahya Kaptan'ın çatışma sonucu ölü olarak ele geçirildiği belirtilmekteydi.⁵⁵ Rüştü Bey bu gelişmeyi aynı gün Mustafa Kemal Paşa'ya ulaştırdı. Buna göre Yahya Kaptan 8 Ocak 1920'de, 29 yaşında iken şehit edilmiştir. Olayın peşini bırakmayan Mustafa Kemal Paşa, 11 Ocak 1920'de, o sırada İzmit'te komutan vekili olarak bulunan Fevzi Bey'e bir telgraf gönderdi. Telgrafta Fevzi Bey'den, "Yahya Kaptan'ın kendi adamları olduğunu, eğer bir kusur ve kabahati varsa kendileri tarafından icabının yapılmasının tabii bulunduğunu ve hiçbir surette Yahya Kaptan'ın muhasara ve tevkif edilmesine razı olmadıklarını" içeren talimatını, İstanbul'dan gelmiş bulunan müfrez kumandanına tebliğ edip etmediği soruluyordu. Fevzi Bey de buna 14 Ocak'ta, herhangi bir çatışma olmadan Yahya Kaptan'ın teslim olduğu, kendisinin köy dışında alet-i ceriha ile katledildiği, kafatasının bulunmamasının da bunu gösterdiğini belirterek cevap verdi. Aynı gün Yahya Kaptan'ın eşi Şevket Hanım, Mustafa Kemal Paşa'ya çektiği telgrafta, kocasının sırf Mustafa Kemal Paşa ile münasebeti dolayısıyla suç işlemediği ve teslim olduğu halde Gebze Jandarma Kumandanı Nail Bey ile Mülazım-ı Evvel Abdurrahman Efendi tarafından öldürüldüğünü, bütün Tavşancıl ahalisinin bu olayın şahidi olduğunu belirtti. Buna mukabil Kara Vasıf Bey ise 20 Ocak tarihli telgrafında Yahya Kaptan'ın teslim olmasından değil yakalanmasından sonra karakol mahalline götürülürken civardan on kadar şakinin ateş açmasından istifade ile firara teşebbüs ettiği anda öldürüldüğünü, yine de iyi bir tahkikat için hükümete müracaat edildiğini belirtti. Mustafa Kemal Paşa ise bunu böylesi suikastları temize çıkarmak için kullanılan bir mizansen olarak değerlendirmektedir.⁵⁶

Bu arada Yahya Kaptan'ın takibatı sırasında hükümet kuvvetlerince Arnavut Arif gibi önemli isimlerin de yer aldığı Küçük Arslan grubuna bağlı kişiler de öldürülecektir.⁵⁷

Yahya Kaptan'ın bu şekilde hükümet kuvvetlerince katledilmesi, hem bölgenin hem de ona bağlı kuvvetlerin durumunu gündeme getirdi. Nitekim bu gelişme ile ilgili, Sırrı Bey (Bellioğlu) Mustafa Kemal Paşa'ya, 11 Ocak 1920 günü peş peşe gönderdiği telgraflarda, Yahya Kaptan'ın İstanbul önlerinde güçlü bir şekilde mevcudiyeti Kuva-yı Milliye karşıtlarını dehşete düşürdüğünden ortadan kaldırıldığını, bu sebeple meselenin mevzii mahiyette olmadığı ve bunun Heyet-i Temsiliye'ce etraflıca düşünülmesinin vacip olduğunu, Gebze'deki Kuva-yı Milliye'nin başsız kalmasının oraları dehşete sevk edeceğini, bölgedeki Kuva-yı Milliye'nin dayanağı Yahya Kaptan'ın ortadan kaldırılmasının kamuoyunu karmakarışık ettiğini, bu gelişmenin hükümetin bundan sonra alacağı mütecavizane tutuma delil sayıldığını, bu hareketin yabancılar nezdinde de şüphesiz Kuva-yı Milliye'nin hükümet nazarında ihmal ve imhasının mümkün olduğuna hükmedileceğini ifade ederek lazım gelen tedbirlerin alınması gerektiğini belirtti.⁵⁸

Bu arada 10/11 Ocak 1920 gecesi Yahya Kaptan'a bağlı olarak faaliyet gösteren hukuk mezunu İdris Bey ve iki adamı teslim oldu. Bilahare İdris Bey'in adamlarından teslim olanların sayısı 20 Ocak'a kadar on ikiyi bulacaktır. Bir müddet sonra yani 19 Ocak'ta Yahya Kaptan'la birlikte hareket eden Büyük Arslan da on üç adamıyla birlikte teslim olacaktır.⁵⁹ 19 Şubat'ta mebus olarak İstanbul'da bulunan Rauf Bey'den Mustafa Kemal Paşa'ya, Yahya Kaptan'ın teslim olduktan sonra öldürüldüğünün İstanbul'ca da anlaşıldığı, muhafızlığa müracaat edilip kendisine otopsi yapıldığı, hükümetin kanuni takibatı eline aldığı şeklinde bilgi geldi.

54 Atatürk, *a.g.e.*, C. 1, s. 320-321; Gürer, *a.g.e.*, s. 229; Aydoğdu, *a.g.m.İI*, s. 181-182.

55 Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde...*, s. 58.

56 Atatürk, *a.g.e.*, C. 3, Belge 209, 210 ve 211; Aydoğdu, *a.g.m.İI*, s. 180-181. Yahya Kaptan'ın nasıl öldürüldüğüne dair daha fazla bilgi için bkz. Aydoğdu, *a.g.m.İI*, s. 185 vd.

57 Aydoğdu, *a.g.m.İI*, s. 182.

58 Atatürk, *a.g.e.*, C. 1, s. 325-327.

59 Sofuoğlu, *Milli Mücadele Döneminde...*, s. 58; Aydoğdu, *a.g.m.İI*, s. 183-184.

Ancak Mustafa Kemal Paşa, hükümetin meselenin üzerine layıkıyla gideceğine ihtimal vermiyordu.⁶⁰

Böylece taraflar arasında siyasi çekişme ve bölgedeki milis ve destekçilerinin arasındaki rekabet ile çekememezlik, aynı zamanda Kuva-yı Milliye karşıtlarının olumsuz propaganda ve faaliyetleri sonucu ortaya çıktığı anlaşılan Yahya Kaptan olayı ile bölgedeki Heyet-i Temsiliye'ye bağlı önemli bir kuvvet elden çıkmış oluyordu. Bu durumun oluşmasında İtilaf Devletlerinin Kuva-yı Milliye'yi dağıtma baskısı altında olan Ali Rıza Paşa Hükümeti'nin aynı zamanda prestij meselesi haline getirdiği Heyet-i Temsiliye'nin etkinliğini azaltıp kendi etki ve otoritesini arttırmak şeklindeki tutum ve yaklaşımının da rolü vardı. Bu olay sonrasında bölgede Karakol Cemiyeti tekrar etkin hale gelecektir. Bu durumda Karakol Cemiyeti ile Mustafa Kemal Paşa arasında bazen derinden ve bazen açıktan kendini hissettiren rekabet 16 Mart 1920'de İstanbul'un İtilaf kuvvetlerince resmen işgal edilmesi ve Karakol Cemiyeti'nin dağılmasına kadar sürecektir. Diğer taraftan bu olay TBMM'nin açılışına kadar Müdafaa-i Hukuk hareketinin tam olarak Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin çatısı altında birleşmediğini gösteren önemli gelişmelerden biridir.⁶¹

Bütün gelişmelerin yanı sıra daha önce kararlaştırıldığı halde Meclis-i Mebusan'da Müdafaa-i Hukuk Gurubu'nun oluşturulmaması, kendisinin Mebusan Meclisi başkanlığına seçilmemesi gibi gelişmeler varılan karar doğrultusunda İstanbul'a gitmeyip Ankara'da bulunan Erzurum mebusu Mustafa Kemal Paşa'yı son derece olumsuz etkilemişti. Rıza Nur böyle bir ortamda Mustafa Kemal Paşa'nın Kocaeli'ne kadar geldiğini belirtmektedir.⁶² Buna göre Mustafa Kemal Paşa İstanbul'un işgali öncesinde muhtemelen Şubat ayı içerisinde o zaman İzmit Mutasarrıflığı'na bağlı olan Adapazarı'na kadar gelmiş olmalıdır.

KAYNAKÇA

- Adivar, Halide Edip; *Türk'ün Ateşle İmtihani*, İstanbul, 1985.
- Apak, Rahmi, *Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, İstanbul, 1942.
- Aşkun, Cem, *Sivas Kongresi*, İstanbul, 1963.
- Atamer, Hamdi, "Kuvay-ı Milliye'ye Katılanların Listesi", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı, 4, 1968.
- Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk*, C. 1 ve 3, MEB Basımı, İstanbul 1981.
- Aydemir, Şevket Süreyya, *İkinci Adam*, C. 1, İstanbul, 1973.
- Aydoğdu, Murat, "Kocaeli Yarımadası'nda Karakol Cemiyeti-Mustafa Kemal Paşa Rekabeti ve Yahya Kaptan Olayı II", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.XXVI, S. 76 Mart 2010.
- Aydoğdu, Murat, "Kocaeli Yarımadası'nda Karakol Cemiyeti-Mustafa Kemal Paşa Rekabeti ve Yahya Kaptan Olayı I", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. XXV, S.75, Ankara, Kasım 2009.
- Baykal, Bekir Sıtkı, *Heyet-i Temsiliye Kararları*, Ankara, 1974.
- Baykal, Cevdet Yakup, "İstiklal Harbinin İlk Şehidi Yahya Kaptan", *Tarih Coğrafya Dünyası Dergisi*, C. 1, Sayı: 1.
- Bayur, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâbı Tarihi*, C. III, K. 4, Ankara, 1989.
- Belen, Fahri, *Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara, 1973.
- Bıyıklioğlu, Tevfik ve diğerleri, *Türk İstiklal Harbi I, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, Ankara, 1962.

60 Atatürk, a.g.e., C.1, s. 327-328.

61 Aydoğdu, a.g.m.II, s. 192-195.

62 Atatürk'ün 17 Haziran 1922 tarihli İzmit'i ziyareti Sakarya İl Yıllığı'nda ikinci ziyareti olarak gösterilmektedir. İlk ziyaretin geldiği gün tespit edilememekle beraber 1920 yılında yapıldığı belirtilmektedir. bkz. *Sakarya İl Yıllığı* 1973, s. 29; Atatürk'ün Adapazarı'na ziyaretlerini kaleme alan Zekai Erdal da Atatürk'ün Ekim 1920 ile 17 Haziran 1922'de Adapazarı'na geldiğini yazmaktadır. Sabahattin Özel ise bu tespitlere katılmamaktadır. bkz. Özel, a.g.e., s. 172-173'te 182 notlu dipnotu. Ancak Rıza Nur'un hatıratında, "...Mustafa Kemal Paşa Meclis Reisi (Meclis- Meb'usan) olmayı çok istedi. Derken İstanbul'a gelmeğe kalktı. İzmit'e kadar geldi. Hepimiz telaş ettik. Dr. Adnan ve Rauf gidip O'na vaziyeti ve akıbetin fenalığını anlattılar. İstanbul'a gelmekten vazgeçti." bilgisini vermektedir. Bkz. Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, editör: Abdurrahman Dilipak, C. 1, İstanbul, 1992, s. 540; Diğer taraftan Mustafa Kemal Paşa ise 19 Ocak 1923 tarihli İzmit konuşmasında, İzmit'e bu gelişinin ikinci geliş olduğunu belirtmektedir. Bkz. *Mustafa Kemal Eskişehir-İzmit Konuşmaları (1923)*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1993, s. 176.

- Birinci, İhsan ; "Milli Mücadele İçin Kurulan Önemli Cemiyet ve Çeteler", *Hayat Tarih Mecmuası*, Sayı, 10, 11 Eylül 1971.
- Can, Fahri; "İlk Milli Mukavemet Nasıl Kuruldu", *Yakın Tarihimiz*, C. 1, Sayı, 11-13, İstanbul, (Basım tarihi belli değil).
- Can, Fahri, "Karakol Cemiyeti", *Yakın Tarihimiz*, C. 1, İstanbul, (Basım tarihi belli değil).
- Cebesoy, Ali Fuat, *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul, 1953.
- Çelebi, Mevlüt; "İzmir'in İşgalinden Önce Şehzade Abdurrahim Başkanlığında Anadolu'ya Gönderilen Nasihat Heyeti", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C.1, S. 19 Temmuz 1990.
- Erdeha, Kamil, "Kocaeli Mutasarrıflığı I", *Mülkiyeliler Birliği Dergisi*, S. 48-52, Ankara, 1977.
- Ertürk, Hüsamettin, *İki Devrin Perde Arkası*, Hazırlayan, Samih Nafiz Tansu, İstanbul, 1969.
- Ertürk, Hüsamettin, Milli Mücadele'de Teşkilat-ı Mahsusa Faaliyetleri, ATASE Kitaplığı A/1/218, D. 449/A.
- Giray, Muharrem, "Karakol Cemiyeti", *Yakın Tarihimiz*, C. 1, İstanbul, (Basım tarihi belli değil).
- Goloğlu, Mahmut, *Üçüncü Meşrutiyet*, Başnur Matbaası, Ankara 1970.
- Goloğlu, Mahmut, *Sivas Kongresi*, Ankara, 1969.
- Gökbilgin, Tayyib, *Milli Mücadele Başlarken*, C.1 Ankara 1959.
- Gürer, Turgut, *Atatürk'ün Yaveri Cevat Abbas Güner*, 4. Baskı, Gürer Yayıncılık, İstanbul 2007.
- Himmetoğlu, Hüsnü, *Kurtuluş Savaşında İstanbul ve Yardımları*, C.1, İstanbul, 1975.
- İğdemir, Uluğ, *Sivas Kongresi Tutanakları*, Ankara, 1986.
- İnönü, İsmet, *Hatıralar*, Yayına Hazırlayan, Sabahattin Selek, C. 1, Ankara, 1985.
- Jaeschke, Gotthard, *İngiliz Belgelerinde Türk Kurtuluş Savaşı*, Ankara 1986.
- Kalkavanoğlu, İlyas Sami, *Milli Mücadele Hatıraları*, İstanbul, 1957.
- Kansu, Mazhar Müfit, *Erzurum'dan Ölümüne Kadar Atatürk'le Beraber*, C. 1, Ankara, 1986.
- *Mustafa Kemal Eskişehir-İzmit Konuşmaları (1923)*, Kaynak Yayınları, İstanbul, 1993.
- Nadi, Yunus, *Ankara'nın İlk Günleri*, İstanbul, 1955.
- Orbay, Rauf, *Cehennem Değirmeni, Siyasi Hatıralarım*, Yayına Hazırlayan, Sümer Kılıç, İstanbul, 1993.
- Özel, Sabahattin, *Kocaeli ve Sakarya İllerinde Milli Mücadele*, İstanbul, 1987.
- Öztüre, Avni, *Nikomedia İzmit Tarihi*, İstanbul, 1969.
- Rıza Nur, *Hayat ve Hatıratım*, Editör: Abdurrahman Dilipak, C. 1, İstanbul, 1992.
- *Sakarya İl Yıllığı 1973*.
- Semiz, Yaşar, Akdağ, Ömer, *Yenibahçeli Şükrü Bey'in Hatıraları*, Çizgi Kitabevi, Konya 2011.
- Sofuoğlu, Adnan, *Kuvay-ı Milliye Döneminde Kuzey Batı Anadolu*, Gnkur Yayını, Ankara, 1994.
- Sofuoğlu, Adnan, *Milli Mücadele Döneminde Kocaeli*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006.
- Sofuoğlu, Adnan, "Kurtuluş Savaşı Döneminde Kocaeli-Yalova-İznik Çevresinde Rum ve Ermeni Terörü", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, C. 28, S. 54, Ankara, Kasım, 2002.
- Sonyel, Salahi R., *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika*, C. 1, Ankara, 1973.
- Şapolyo, Enver Behnan, *Kuvay-ı Milliye Tarihi*, Ankara, 1957.
- Şapolyo, *Mustafa Kemal Paşa ve Milli Mücadelenin İç Alemi*, İstanbul, 1967.
- Şimşir, Bilal N., *İngiliz Belgelerinde Atatürk*, C.1, Ankara, 1973.
- Tevetoğlu, Fethi, *Milli Mücadele Yıllarındaki Kuruluşlar*, Ankara 1988.
- *Türk İstiklâl Harbi*, C.6, Genelkurmay Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Yayını, Ankara, 1964.
- Türkgeldi, Âli, *Mondros ve Mudanya Mütarekelerinin Tarihi*, Ankara 1948.
- Uras, Şükrü, *Yahya Kaptan*, İstanbul, 1968.
- Uras, Şükrü, "Bilinmeyen Yönleriyle Yahya Kaptan", *Tarih Coğrafya Dünyası Dergisi*, C. 1, Sayı: 4, 5, 6, 7, C. 2, Sayı: 6-9.
- Yüce, Rifat, *Kocaeli Tarih ve Rehberi*, İzmit 1945.